

TÜRÜK

Uluslararası Dil, Edebiyat

ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

2015 Yıl:3, Sayı:5

Sayfa:333-349

ISSN: 2147-8872

VASFİ MAHİR KOCATÜRK'ÜN EDEBİYAT TARİHÇİLİĞİ

Zehra Yazbahar*

Özet

Edebiyat biliminin şubelerinden birisi olan edebiyat tarihi, modern edebiyat tarihçiliğinin başlangıcına kadar “tezkire, tezkiretü’ş şu’arâ, tezâkir-i şu’ara” gibi çeşitli adlarla varlığını sürdürür. Ancak 19. yüzyıldan itibaren “Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyye” yani “edebiyat tarihi” ismini taşıyan eserler, edebiyat sahasında kendine yer edinir. Edebî hayatına şiir yazmakla başlayıp daha sonra Türk tarih ve edebiyatıyla ilgili tetkik ve araştırmalara yönelen Vasfi Mahir Kocatürk (1907-1961), edebiyat tarihi sahasında önemli bir yere sahiptir. Büyük bir Türk edebiyatı tarihi yazma amacıyla on beş seneyi aşkın süreyle devamlı çalışan yazar; şiirden edebiyat ders kitaplarına, antolojiden monografiye, çeviriden çocuk hikâyelerine, tarihten edebiyat tarihine kadar birçok eserin sahibidir. Türk edebiyatı tarihi alanındaki eserleriyle edebiyat tarihine önemli katkılarda bulunan Kocatürk’ün edebiyat tarihi ile ilgili çalışmalarından yola çıkarak edebiyat tarihi konusundaki fikirlerini konu edinen bu makalede, yazarın yöntemi ve eksik yönleri ile Türk edebiyat tarihçiliğine katkısı, bu alanda bulunduğu yer, eleştirel bakış açısıyla incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vasfi Mahir Kocatürk, edebiyat tarihi, edebiyat tarihçiliği, edebiyat tarihinde yöntem, edebiyat tarihinde usul.

VASFI MAHIR KOCATURK AND HIS LİTERARY HISTORIOGRAPHY

Abstract

History of literature, being one of the branches of literature, maintains a presence with various names as well as “the biographical memoirs, the biographical memoirs called Şuara” until the beginning of the history of literature. But many work which name is “History of Ottoman Literatüre” that is “history of literature” take part yourself in literature course from 19. century. Vasfi Mahir Kocatürk (1907-1961), who write poem and research with Turkish literature and history of literature, has an important place in history of literature. Writer, who has worked continuously for

• Doktora Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, zehra-yazbahar@hotmail.com

write great history of Turkish literature since fifteen years, has from book of poetry to literature book, from book of anthology to monograph book, from translation book to children's storybook, from history book to history of literature. Vasfi Mahir Kocatürk with in the history of Turkish literature his works, has importantly contributed to the history of literature and in this article which includes Kocatürk's works about history of literature Kocatürk's method and deficiency with addition to Turkish literature history and referenced location will be examined with critical perspective.

Key Words: Vasfi Mahir Kocatürk, history of literature, historiography of literature, method in history of literature.

I. GİRİŞ

“Türk tarihini, medeniyetini ve edebiyatını kendi bütünlüğü ve birliği içinde inceleyip değerlendirecek bir bakış açısına ve metotlara ihtiyaç vardır. Bu metotlar ithal edilemez. Bizim âlimlerimizce kurulur.”

Şerif Aktaş (Aktaş 1997, 199)

15. yüzyıldan itibaren edebî bir tür olan edebiyat tarihi alanında değişik isimlerle de olsa eser vermeye başlanan Türk edebiyatında, edebiyat tarihinin ilk örnekleri tezkire adı ile yazılır ve bu gelenek, 19. yüzyıldan itibaren edebiyat tarihi (Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyeye) ismi altında devam eder.¹ İzlenilecek yöntemlerin farklılığından dolayı edebiyat tarihinin² ne

¹ Tezkirecilik geleneğinin edebiyat tarihine dönüşümüyle ilgili geniş bir bilgi alacağımız kaynaklardan birisi olarak Nurullah Çetin'in **Tanzimat'tan Fuad Köprülü'ye Kadar Bizde Edebiyat Tarihçiliği** ismini taşıyan yüksek lisans tezi gösterilebilir. Bakınız: Nurullah Çetin, **Tanzimat'tan Fuad Köprülü'ye Kadar Bizde Edebiyat Tarihçiliği**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1988.

² Edebiyat tarihi ve edebiyat tarihçiliği kavramları ile ilgili ulaşabildiğimiz ve başvurulabilecek kaynakları şu şekilde sıralayabiliriz: Âdem Çalışkan, “Edebiyat Teorisi Üzerine 1: İlk Belirlemeler, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 3, S. 12 (Yaz 2010); Âdem Çalışkan, “Edebiyat Teorisi Üzerine 2: Yöntemleri, Kaynakları ve Tarihçesi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 4, S. 16 (Kış 2011); Âdem Ceyhan, “Türk Tarih ve Edebiyatı Araştırmalarında Usûl Üzerine”, **Yeni Türkiye-Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı I**, S. 43 (Ocak-Şubat 2002), s. 429; Ağâh Sırrı Levend, “Türk Edebiyatı Tarihi Nasıl Meydana Gelebilir?”, **Türk Dili**, C. 1, S. 1 (1952), s. 3; Ağâh Sırrı Levend, “Türk Edebiyatı Tarihi Nasıl Hazırlanabilir I”, **Türk Dili**, C. 24, S. 237 (Haziran 1971), s.177-179; Ağâh Sırrı Levend, “Türk Edebiyatı Tarihi Nasıl Hazırlanabilir II”, **Türk Dili**, C. 24, S. 238 (Temmuz 1971), s. 261-265; Ağâh Sırrı Levend, **Türk Edebiyatı Tarihi (C. I)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1984; Ali K. Metin, “Türk Edebiyatı Tarihine Hariçten Bir Derkenar”, **Hece**, S. 135 (2008), s. 105-113; Ali Nihat Tarlan, “Edebiyat Tarihi Hakkında”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C. 13 (1965), s. 12-18; Atilla Özkırmırlı, “Türk Edebiyatı Tarihine Giriş”, **Çağdaş Türk Dili**, C. 6, S. 74 (1994), s. 32-37; Cemil Meriç, “Edebiyat İlimlerine Dair”, **Hece**, S. 135 (2008), s. 64; Faruk Kadri Timurtaş, “Türk Edebiyatı Tarihi Ana Kitabı Nasıl Yazılabilir?”, **Türk Kültürü**, S. 7 (Mayıs 1963), s. 28-30; Fred Lewis Pattee, “Edebiyat Tarihi Nasıl Olmalı?”, **Hece**, S. 135 (2008), s. 93; Fuad Köprülü, “Giriş”, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Akçağ Yayınları, Ankara 2001, s. 27-30; Fuad Köprülü, “Türk Edebiyatı Tarihinde Usûl”, **Edebiyat Araştırmaları I**, Akçağ Yayınları, Ankara 2004, s. 27-63; Gustave Lanson, **Edebiyat Tarihi**, Çev.: Yusuf Şerif Kılıçel, Remzi Kitabevi, İstanbul 1937; Hayriye Ünal, “Üç Terimle Edebiyat Tarihine Yaklaşım”, **Hece**, S. 135 (2008), s. 60-63; Mehmet Kaplan, “Bir Türk Edebiyatı Tarihi Yazabilmek İçin”, **Hisar**, C. 15, S. 143 (Kasım 1975), s. 3-5; Mehmet Kaplan, “Edebiyat Eseri Karşısında Edebiyat Tarihçisinin Sorumluluğu”, **Hece**, S. 135 (2008); Muhsin Ziyâ, “Edebiyat Tarihleri Hakkında”, **Kubbealtı**

anlam ifade ettiği ve nasıl olması gerektiği konusunda şimdiye kadar ortak bir noktada birleşilemese de edebî eser ve şahsiyetleri kronolojik ve sistematik olarak inceleyen bilim dalı olarak tanımlamakta sakınca görmediğimiz edebiyat tarihi, bir edebiyatın doğuşundan başlayarak geçirdiği bütün gelişmeleri, bu gelişmelerin safhalarını, bütün bunların sebeplerini ve sonuçlarını inceleyen bir bilim dalıdır; başka bir ifadeyle, “bir milletin tarih içinde yetiştirdiği şahsiyetleri ve onların eserlerini, tarihî süreç içerisinde ve bir sistem dâhilinde inceleyen bilim dalıdır.” (Karataş 2004, 135-137).

Türk edebiyatı ya da edebiyat tarihi adına birçok eser (Eserler listesi hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Çankaya 1968-1969, 1937-1941) veya yazı ortaya koyan ve çalışmalarıyla dikkat çeken isimlerden birisi, Vasfi Mahir Kocatürk'tür. Yazarın 1964 yılında yayımlanan **Büyük Türk Edebiyatı Tarihi (Başlangıçtan Bugüne Türk Edebiyatı Tarihi)** isimli eseri başta olmak üzere bu alanda yazdığı diğer kitap ve yazılarından yola çıkarak belirlediğimiz Türk edebiyatı tarihine bakışına, edebiyat tarihçiliğiyle ilgili görüşlerine ve yöntemine geçmeden önce bahsini ettiğimiz eserden önce yayımlanan edebiyat tarihlerini toplu ve kronolojik bir şekilde göstermenin faydalı olacağını düşünüyoruz. Nâzım Hikmet Polat, “Türk Edebiyatı Tarihçiliği Çalışmalarının Neresindeyiz” isimli bildirisinde Türkiye’de basılan önemli Türk edebiyatı tarihlerini şu şekilde verir:

1888	Abdülhalim Memduh	Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye
1910	Şahabettin Süleyman	Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye
1911	Faik Reşat	Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye
1912	Mehmet Hayrettin	Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye Dersleri
1913	Köprülü-zâde Mehmet Fuat- Şahabettin Süleyman	Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı
1913	Köprülü-zâde Mehmet Fuat	Türk Tarih-i Edebiyatı Dersleri-I
1913	Köprülü-zâde Mehmet Fuat	Türk Tarih-i Edebiyatı Derslerinden-II

Akademi Mecmuası, S. 4 (Ekim 1976), s. 64-68; Mustafa Şerif Onaran, “Eksiksiz Bir Edebiyat Tarihi Yazılabilir mi?”, **Hece**, S. 135 (2008); Mustafa Şerif Onaran, “Eksiksiz Bir Edebiyat Tarihi Yazılabilir mi?”, **Hece**, S. 135 (2008), s. 121-125; Nazım Hikmet Polat, “Türk Edebiyatı Tarihi Çalışmalarının Neresindeyiz?”, **Beşinci Türk Kültürü Uluslararası Bilgi Şöleni**, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 2002; Neslihan Demirci, “Birlikimin Yansıdığı Ayna: Literatür Dergisi’nin Edebiyat Tarihi”, **Hece**, S. 135 (2008), s. 114-120; Nuran Özeyer, “Edebiyat Tarihi Yazımı ve Edebiyat Eleştirisi”, **Batı Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, S. 2 (Güz 1979), s. 88-92; Nuri Sağlam, “Medeniyet Tarihimizin En Giriş Labirenti: Türk Edebiyatı Tarihi”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C. 4, S. 7 (2006), s. 9-23; Nurullah Çetin, “Türkçede İlk Edebiyat Tarihi”, **Türkoğlu Dergisi**, C. 9, S. 1 (1991), s. 143-152; Orhan Okay, “Edebiyat Tarihi”, **İslam Ansiklopedisi**, C. 10 (1994); Orhan Okay, “Edebiyat Tarihçiliğinde Usûl”, **Edebiyat ve Edebî Eser**, Dergâh Yayınları, Ankara 2011; Ömer Faruk Akün, “Bir Türk Edebiyatı Tarihi Yazmak Mümkün müdür?”, **Dergâh Mecmuası**, C. 1, S. 1 (1990), s. 12; Ramazan Kaplan, “Edebiyat Eseri Karşısında Edebiyat Tarihçisinin Sorumluluğu”, **Hece**, S. 135 (2008), s. 56-59; Sadık Kemal Tural, “Edebiyat Tarihi Kavramı ve Edebiyat Tarihçiliğimiz”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, S. 1 (1986), s. 21; Salih Okumuş ve İdris Şahin, “Tanzimat’tan Günümüze Edebiyat Tarihi Yazarlığı ve Edebiyat Tarihleri Üzerine Bir İnceleme”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 3, S. 14 (Sonbahar 2010); Şerif Aktaş, “Türk Dünyası Edebiyat Tarihi Metodolojisi Üzerine”, **Bilgi**, S. 5 (Bahar 1997), s. 197-199; Vasfi Mahir, “Türk Edebiyatı Nasıl Tasnif Edilmelidir?”, **Varlık**, S. 2 (1 Ağustos 1933), s. 18-19; Vasfi Mahir, “Değer ve Tanılma”, **Varlık**, 1 Mart 1936, s. 247; Vasfi Mahir, “Türk Edebiyatını Nasıl Okutacağız?”, **Varlık**, 1 Haziran 1936, s. 338-339; Vasfi Mahir, “Edebiyatta Ebediyet”, **Varlık**, C. 4, S. 74 (1 Ağustos 1936), s. 20.

1922	İbrahim Necmi (Dilmen)	Tarih-i Edebiyat Dersleri 2 C.
1923	Ali Ekrem (Bolayır)	Türk Edebiyat Tarihi (Devr-i Cedit)
1924	İsmail Habip (Sevük)	Türk Teceddüt Edebiyat Tarihi
1925-1926	İsmail Hikmet (Ertaylan)	Türk Edebiyatı Tarihi (XIX. Yüzyıldan Meşrutiyet Devrinde Hececilere Dek)
1926	İsmail Hikmet (Ertaylan)	Azerbaycan Edebiyat Tarihi
1937	İsmail Hikmet Ertaylan	Çağatay Edebiyatı
1920-1921	Köprülü-zâde Mehmet Fuat	Türk Edebiyat Tarihi
1926	Köprülü-zâde Mehmet Fuat	Türk Edebiyat Tarihi
1929	Agâh Sırrı Levend	Edebiyat Tarihi Dersleri I. C. (Tanzimat'a Kadar – forma hâlinde)
1931	Sadettin Nüzhet Ergun	Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri
1931	Tahir Olgun	Türk Edebiyatına Dair Manzum Bir Muhtıra
1932	Agâh Sırrı Levend	Edebiyat Tarihi Dersleri I. C. (kitap olarak)
1933	Celâl Tahsin (Boran)	Edebiyat Tarihi Dersleri
1931-32	İsmail Habip (Sevük)	Edebî Yeniliğimiz II. C.
1934	Agâh Sırrı Levend	Edebiyat Tarihi Dersleri-II. C. (Tanzimat Edebiyatı)
1934	Mustafa Nihat Özön	Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı
1934	Orhan Rıza (Aktunç)	Türk Edebiyatı Tarihi
1938	Agâh Sırrı Levend	Edebiyat Tarihi Dersleri III. C. (Servet-i Fünûn Edebiyatı)
1941	Mustafa Nihat Özön	Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi
1941	Hıfzı Tefik Gönensay - Nihat Sami Banarlı	Türk Edebiyatı Tarihi (Başlangıcından Tanzimat'a Kadar)
1940	İsmail Habip Sevük	Yeni Edebî Yeniliğimiz II. C.
1943	(Hüseyin Nihâl) ATŞİZ	Türk Edebiyatı Tarihi (En Eski Çağlardan Başlayarak Büyük Selçukluların Sonuna Kadar)
1944	Hıfzı Tefik Gönensay	Türk Edebiyatı Tarihi (Tanzimat'tan Zamanımıza Kadar)
1947-1948	Nihat Sami Banarlı	Resimli Türk Edebiyatı Tarihi 2. C. (Destanî Devirlerden Zamanımıza Kadar)
1949	A. Ferhan Oğuzkan	Türk Edebiyatı Tarihi (Tanzimat'a Kadar)
1956	Ahmet Hamdi Tanpınar	XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi
1964	Vasfi Mahir Kocatürk	Büyük Türk Edebiyatı Tarihi (Başlangıçtan Bugüne)

Tablo 1: Vasfi Mahir Kocatürk'ün Eserinden Önce Basılan Türk Edebiyatı Tarihleri

Çalışmamızda Vasfi Mahir Kocatürk'ün edebiyat tarihçiliği ile ilgili düşünceleri, Türk edebiyatı tarihi alanında yazdığı ve kaynakça kısmında belirttiğimiz kitap ve yazıları aracılığıyla bir bütün hâlinde incelenmeye çalışılacaktır.

II. VASFİ MAHİR KOCATÜRK'ÜN EDEBİYAT TARİHÇİLİĞİNE DAİR GÖRÜŞLERİ

A. Edebiyat Tarihi Yazarının Amacı ya da Yöntemi Ne Olmalıdır?

“Çok acı bir eksiğe dokunmak istiyorum: Bütün varlığımızı içinde taşıyan engin ve derin Türk Edebiyatının tam ve ilmî bir tarihi yok. Dedelerimiz şanlı bir tarih yaptıkları halde etraflı bir tarih yazmadılar. Babalarımız da geçmişi bize masal gibi anlattılar. Son zamanlarda yetişen bazı müelliflerse, bu yokluk yüzünden, edebiyatımızın hakikî bünyesini ve akış yollarını açıkça göremediler.”

Vasfi Mahir (Kocatürk 1933-Ağustos, 18)

Vasfi Mahir Kocatürk, edebiyat tarihinin amacının ne olması gerektiğini açıklarken Orta Asya'daki ilk Türk edebiyatı mahsullerini dahi içine alarak günümüze kadar uzanan kapsamlı bir edebiyat tarihi oluşturma arzusunu dile getirir. Zira yalnızca edebî eserlerin ya da şahsiyetlerin kronolojik olarak sıralanmasından ibaret olmayan edebiyat tarihinin de bu kadar dar bir bakış açısının bulunmaması gerekir. Kocatürk, bu geniş sahadaki amacını genel bir bakış açısıyla belirtir:

“Orta Asya'daki ilk türk edebiyatı mahsullerinden başlayarak zamanımıza kadar her sahada ve her lehçedeki bütün eserleri kavriyan, geniş mânada, bir türk edebiyatı tarihi meydana getirmek... Bu sevdada, birçok edebiyatçılarımız gibi benim de hayalimi bir müddet işgal etti. Fakat, bu zamanda, bugünkü ilmi tetkik ve doküman kıtlığı içinde, bir şahsın başaramıyacağı, bir ömrün yetemeyeceği bu işin imkânsızlığını çok geçmeden anladım.” (Kocatürk 1964, XI)

Bir anlamda edebiyatın tarihi olan edebiyat tarihinin yazılabilmesi için dönem ile edebî ürünlerin; dönemin siyasi, iktisadi, fikrî ve ideolojik yapısının; ekollerin iyi incelenmesi ve tanınması gerekir. Bir milletin edebiyat tarihini derinlemesine araştırıp öğrenmek çok zordur. Edebiyat tarihi, cemiyete ait olduğu için cemiyetteki yalnızca bir araştırmacının değil birçok araştırmacının sistemli bir şekilde çalışarak oluşturacağı bir tarihtir; başka bir deyişle, bir milletin uzun seneler devam eden çalışmalarının meydana getirdiği kanaatlerden oluşur. Burada esas olan, iş bölümüdür. Bazı araştırmacılar malzemenin ve çalışma aletlerinin hazırlığı ile vesikaların keşif ve tenkidıyla; bazıları edebî şahsiyetler ile türlerin monografilerini sıraya koymakla; bazıları bunların karşılaştırmasıyla; bazıları da ulaşılan sonuçları basite indirgeyerek vermeyle uğraşmalıdır. Bu çalışmalar sonucunda bir milletin uzun yıllar boyu ortaya çıkardığı edebiyat tarihi, sistematik bir prensibe veya metoda bağlı

olarak oluşturulur.³ İşte, Vasfi Mahir Kocatürk de, **Büyük Türk Edebiyatı Tarihi**'nden alınan yukarıdaki alıntıda belirttiği gibi, edebiyat tarihi meydana getirmenin zor olduğu düşüncesindedir. Müslümanlıktan önceki Türk edebiyatı ile Müslümanlıktan sonraki Çağatay ve Azeri lehçeleri edebiyatlarının hem Doğu hem de Batı edebiyatı içinde önemli bir yere sahip olduğuna inanmasına rağmen bahsi geçen alanların geniş ve tam bir şekilde incelenmesinin güçlüğüne de farkındadır. Dolayısıyla geriye kalan Türkiye edebiyatı tarihinin, toplu ve umumi bir şekilde araştırılması gerektiğini savunur. Yazar, Türk edebiyatının hem kaynağını hem de geliş yollarını göstermek ve karanlık noktalarını biraz da olsa aydınlatmak amacıyla Müslümanlıktan önceki ve sonraki Türk edebiyatına gerekli gördüğü kadar yer vererek tepe noktaya Türkiye edebiyatı tarihini oturtur.

Sanatçı, bir devir ve grubun ortak hayatını kendisinde toplar, o hayatı yansıtır. Böylelikle temsili bir özellik arz eder. Lanson'a göre sanatkarın şahsında izleri yaşamakta olan maziyi ve şahsına nüfuz etmiş olan hâli anlayarak onun gerçek orijinalitesini ortaya çıkarabilen edebiyat tarihçisi, bir taraftan ferdi orijinaliteyi ortaya koyar, diğer taraftan da sanatçıyı bir muhitin, grubun mahsulü olarak gösterir. Bunları da mukayese yoluyla yapar. Edebiyat tarihçisi sıradan bir tenkitçi gibi davranmamalıdır ve elindeki malzemeye "Ne aldı? / Ne devretti?" şeklinde bakmalıdır. Çünkü o, sanatkarın kendisinden öncekilerden ne aldığı ve kendisinden sonrakilere ne devrettiğiyle ilgilenir; başka bir deyişle, sadece geçmiş nesillerle değil gelecek nesillerle de alâkadar olur (Lanson 1937, 8-13). Bu doğrultuda Türk edebiyatı tarihini sistematik ve kronolojik bir şekilde inceleme gayretini gösteren Vasfi Mahir, eserinde, edebiyata bir bütün olarak bakar ve edebiyat tarihinin tasvirsiz, tahlilsiz, tenkitsiz olmayacağını savunur. Zira edebiyat tarihini tarihî sürecin içinde ele alması, bunun bir göstergesidir:

"Usul bakımından, edebiyat tarihinin, tasvirsiz, tahlilsiz ve tenkidsiz olamayacağı kanaatindeyim. Bu itibarla, anlatılan devrin maddi ve mânevi hayatını, yazarların ve eserlerin hususiyetlerini az çok canlandırmak taraftarı olanlara katılmaktayım. Bu husus, bizim edebiyatımız için, Avrupa milletlerinde olduğundan çok daha lüzumlu ve hattâ zaruridir. Çünkü, tarihimizi gereği gibi aydınlatıp yayan kitaplar pek mahdut olduğu gibi, edebiyat tarihimizde bahis konusu edilen eserlerin çoğuna da, yazma ve nadir olmaları ve dillerinin eskimiş bulunması dolayısıyla, okuyucuların elleri ulaşmamaktadır." (Kocatürk 1964, XI)

Edebiyatımızı tasnif ederken gerek sosyal ve toplumsal gerek coğrafi ve dinî koşulları göz önünde tutan yazar; anlatılan devrin özelliklerinin, sanatkarlarının ya da ortaya konmuş eserlerinin edebiyat tarihi vasıtasıyla canlandırılmasını Avrupa milletlerinde olduğundan çok daha lüzumlu görür. Öyle ki hem Türk edebiyatının tarihini aydınlatan eserlerin sınırlı oluşu hem de çoğu yazma ve nadir olan eserlerin okuyucuya ulaşamaması eserlerin, devrinin ruhu yani siyasi, iktisadi, fikrî ve ideolojik yapısı içerisinde, tabii ehemmiyetleri nispetinde

³ Edebiyat tarihinde usul ve iş bölümü ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: Gustave Lanson, **Edebiyat Tarihi**, Çev.: Yusuf Şerif Kılıçel, Remzi Kitabevi, İstanbul 1937, s. 39-42.

incelenmesini gerekli kılar. Yukarıda verilen alıntudan anlaşılacağı üzere Kocatürk, edebiyat tarihinin nasıl olması gerektiğinden bahsederken üç nokta üzerinde durur:

- ◆ Tasvir
- ◆ Tahlil
- ◆ Tenkit

Esas gayesinin Türk edebiyatını başlangıcından bulunduğu döneme kadar bütün kolları, çıgırları ve akış yollarıyla kavrayıp tertipleme ve mahsulleri bu sırayla inceleyerek değerlerini belirtmek olduğunu öğrendiğimiz yazarın; tasvir, tahlil ve tenkit olmak üzere saydığımız bu üç husus hakkındaki düşüncelerini tek tek ele alırsak, sanıyoruz ki, edebiyat tarihçiliği noktasında nerede durduğunu biraz da olsa aydınlatmış olacağız.

B. Tasnif Sistemi

“Bugün iyice bir edebiyat tarihini yapabilecek kadar malzemeye sahibiz. Fakat bütün güçlük gene Türk edebiyatının umumî akışını görüş ve tasnif hususunda meydana çıkıyor.”

Vasfi Mahir (Kocatürk 1933-Ağustos, 18)

Her araştırmacının göz önünde bulundurması gereken unsurlardan biri olan tasnif, yazarın hangi ölçüleri dikkate alarak bir sınıflandırma yaptığı sorusunun yanıtını verir. Kimi ilim adamları edebî türleri kimi muhtevayı kimi dönemi kimi coğrafyayı esas alan tasnif uygular. Yani diyebiliriz ki, bu tasnifler bilimsel bir yöntem doğrultusunda oluşturulsa ve belirli gerekçelere dayandırılrsa da, şimdiye kadar araştırmacıların hem fikir olduğu, kesin bir tasnif sistemi yoktur.⁴ Doğal olarak, yapılmış ve benimsenmiş bütün tasniflerden söz etme olanağımız da yoktur. Burada bizi ilgilendiren, coğrafyayı ve yüzyılı dikkate alan Vasfi Mahir Kocatürk’ün tasnifidir.

Kocatürk, Türk edebiyatının edebiyat tarihi yazılabilecek malzemeye sahip olduğunu kabul etmekle birlikte hem eski bir maziye sahip olmasından hem de birbirinden tamamıyla ayrı vasıflar gösteren çeşitli devirler yaşadığından dolayı edebiyat tarihi araştırmacılarının, Türk edebiyatının umumî akışını görüş ve tasnif hususunda bazı güçlüklerle karşılaşabileceğinin farkındadır:

“(…) Meselâ, bazı Avrupa milletlerinin edebiyatı gibi Türk edebiyatını da – hiç olmazsa ehemmiyetli hatlarla – Rönesanstan başlatarak bir tek kısım içinde tetkik edemeyiz. Çünkü bu edebiyat çok daha eskidir ve birbirinden tamamile ayrı vasıflar gösteren türlü devirler yaşamıştır; aynı devir içinde birbirinden büsbütün farklı kollara ayrılmıştır; daha garibi, birbirinden ayırmağa mecbur olduğumuz bu devirler tamamile birbirinin çocuğudur. En sonuncu devri

⁴ Tasnif sistemi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: Fuad Köprülü, “Türk Edebiyatı Tarihinde Usûl”, *Edebiyat Araştırmaları* I, Akçağ Yayınları, Ankara 2004, s. 27-63.

anlamak için en ilk devri araştırmağa ihtiyaç vardır.” (Kocatürk 1933-Ağustos, 18)

Görüldüğü gibi, Türk edebiyatını bir bütün olarak gören ve edebiyat tarihine de bu doğrultuda yaklaşan yazar, bugünkü edebiyatın, “gittikçe tekâmül edip Osmanlı edebiyatına doğru yükselen halk edebiyatı”, “gittikçe millileşip halka doğru inen Osmanlı edebiyatı” ve “Garp tesiri” olmak üzere üç cereyanın birleşmesiyle belirli bir biçim ve varlık kazandığını; dolayısıyla da eski Türk tarihi, yeni milli hayat ve Batı medeniyetinden gıda aldığını dile getirir:

“Türk edebiyatının toplu ve tam bir tarihini meydana getirmek isteyen bir tarihçi onu herhalde üç büyük devre içinde ayrı ayrı tedkik etmek mecburiyetindedir. Çünkü Ortaasyadan Avrupa ortalarına kadar yayılan Türkler bugüne kadar kültür ve ülkü itibarıyla birbirinden tamamıyla ayrı üç büyük medeniyet yaratmışlardır. Bu üç büyük medeniyetin başka başka ruhta üç edebiyat meydana koyacağı çok tabiidir. Birinci devre, Türklerin Müslüman olmadan evvelki edebiyatıdır ki kendine mahsus bir karakteri, kültürü ve ülküsü vardır. İkinci devre, bu edebiyatın, kültür ve ülküsünü değiştirerek, islâm rengine boyanmıştır. Üçüncü devreye gelince, o da tamamıyla yeni bir kültür ve yeni bir ülkü altında kurulan yeni Türkiyenin edebiyatıdır. Hepsi de Türk ruhunun ifadesi olan ve hiç şüphesiz birbirine çok sıkı bağlarla bağlı bulunan bu üç edebiyat kültür ve Ülkü tabirleriyle hulâsa etmek istediğimiz geniş bir duyuş, düşünüş ve inanış sistemiyle birbirinden ayrılıyor.” (Kocatürk 1936, 5)

Yazar, tasnif sistemini oluştururken Fuad Köprülü'den ilham aldığını kabullenerek Türk edebiyatını üç büyük tarihî devreye ayırır:

I. Pagen Türk Edebiyatı (Türk tarihinin başlangıcından Türklerin kitle halinde İslâmlaşmalarına kadar)

II. Müslüman Türk Edebiyatı (Türklerin kitle halinde İslâmlaşmalarından asrî ve lâyik milliyet esasları üzerine kurulmuş Türkiye Cumhuriyetinin teessüsüne kadar)

III. Millî Türk Edebiyatı (Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan sonra)

(Kocatürk 1933-Ağustos, 19)

Türk edebiyatı tarihini ilk defa sistematik ve kronolojik olarak, aynı zamanda Batılı bir metotla inceleyen Fuad Köprülü, tasnif ve metot konularında kendisinden sonra gelen birçok edebiyat tarihi araştırmacısını etkiler. Köprülü'nün metodu ve tasnif sisteminden etkilenenler arasında Kocatürk de vardır. Yazar, Köprülü'nün metodunu kabul etmekle birlikte, Türk edebiyatını “Orta Asya’da”, “Orta Asya ile Anadolu arasında” ve “Anadolu’da” şeklinde coğrafyayı temel alarak sınıflandırması açısından da bir ilke imza atar. Dolayısıyla, kendinden önceki diğer edebiyat tarihi araştırmacılarından bu yönüyle ayrılır. Bunun yanında halk ve

Osmanlı edebiyatını göz ardı etmeyen yazar, tasnif hususunda birtakım eksikliklere ve yanlışlara da dikkat çeker. Bunları maddeleyerek⁵ vermenin yararlı olacağı kanaatindeyiz:

- Türk milletinin edebiyatının yalnızca Osmanlı edebiyatından ibaret olduğunun sanılması, halk edebiyatını “*başsız bir halk arasında ihmal edilmiş şekilde*” (Kocatürk 1933-Ağustos, 19) bırakır. Bu sebeple yapılan tasnifler de Osmanlı edebiyatının tekâmülü göz önüne alınarak yapılır.

- Geniş Türk edebiyatının, İslam medeniyeti ve edebiyatı tesiri altında kalmadığı gibi Avrupa medeniyeti ile de hiçbir alakası olmadığı söylenebileceğinden İslam medeniyeti tesiri altında Türk edebiyatı veya Avrupa medeniyeti tesiri altında Türk edebiyatı gibi kısımlara ayrılması yanlıştır. Zira Türk edebiyatı değil Osmanlı edebiyatının küçük bir kolu, Avrupa medeniyetinin tesiri altında kalır.

- Yukarıda bahsedilen hatadan ötürü Tanzimat adı verilen sahte bir devir ortaya çıkarılır. Tanzimat’ın Avrupa tesiri altında Türk edebiyatı, yeni Türk edebiyatı ya da muasır Türk edebiyatı gibi bir devre başlangıç teşkil etmesi, tarihî tasnif karşısında pek esaslı görünemez. Dolayısıyla Müslüman Türk edebiyatı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kuruluşuna kadar uzatılmalıdır.

“Kocatürk, kaleme aldığı **Yeni Türk Edebiyatı** adlı acemilik dönemi eserini **Tekke Şiiri Antolojisi** (1955), **Saz Şiiri Antolojisi** (1963), **Türk Edebiyatı Antolojisi** (1961), **Hikâye Defteri** (1956), **Şiir Defteri** (1956) gibi hazırlayıcı kitaplarından sonra çokça olgunlaştırarak ‘Başlangıcından Bugüne Kadar Türk Edebiyatının Tarihi, Tahlili ve Tenkidi’ açıklamasıyla **Türk Edebiyatı Tarihi**’ni kaleme aldı.” (Polat 2002). Fakat yazar, edebiyat tarihi ile ilgili görüşlerini uygulamaya çalıştığı **Türk Edebiyatı Tarihi** isimli eserini tamamlayamadan vefat eder. Eserin “Giriş”, “Orta Asya’da Türk Edebiyatı”, “Orta Asya ile Anadolu Arasında Türk Edebiyatı” ve “Anadolu’da Türk Edebiyatı” kısımlarının yazarın kendisi tarafından, basıma verilecek şekilde hazır bulunduğu ancak “14. Yüzyılda Türk Edebiyatı” bölümünden başlayan ve “19. Yüzyılda Türk Edebiyatı”ni içine alan bölümlerin yazar tarafından sıralanmakla ve düzenlenmekle birlikte henüz tam anlamıyla bitirilmediği, bazı eksikliklerinin olduğu Vasfi Mahir Kocatürk’ün oğlu Utkan Kocatürk tarafından açıklanır. Aynı zamanda Utkan Kocatürk, kitabın “Tanzimat’tan Sonra Türk Edebiyatı”, “Edebiyat-ı Cedide”, “20. Yüzyılda Türk Edebiyatı” ve “Modern Türk Edebiyatı” bölümlerinin de Vasfi Mahir’in notlarından yararlanılarak fakat tahlil ve tenkide kaçmamak şartıyla oluşturulduğunu söyler (Kocatürk 1964, IX-X). Yukarıda, yazarın tasnif hususunda yapılan bazı eksiklikler ve yanlışlarla ilgili düşüncelerine yer vermiştik. Peki, yazar, bahsi geçen görüşlerini Nâzım Hikmet Polat’ın yazarın olgunluk dönemi eseri (Polat 2002) olarak isimlendirdiği **Türk Edebiyatı Tarihi**’nde tam anlamıyla uygulayabildi mi?

Türk edebiyatının yalnızca Osmanlı edebiyatından ibaret sanılıp halk edebiyatının geri plana atılmasını doğru bulmayan yazarın kitabının “*özellikle saz şiiri, manzum dinî destanlar gibi halk edebiyatı konularında zengin malzeme ve bilgilerle donandığını söyleyebiliriz.*”

⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: Vasfi Mahir, “Türk Edebiyatı Nasıl Tasnif Edilmelidir?”, **Varlık**, S. 2 (1 Ağustos 1933), s. 18-19.

(Polat 2002). Eserde, Osmanlı edebiyatı yani Divan şiirinin yanında “saz ve tekke şiirleri” ile “nesir” başlıklarının da açılması halk edebiyatının ihmal edilmediğini kanıtlar. Böylelikle yazar, Türk halk edebiyatının gelişimini temsilcilerinden hareketle inceler. Başlıklar altında ise belli başlı sanatkarlar hakkında bazı değerlendirmeler yapılır. 14. yüzyıla kadar Orta Asya ve Anadolu’yu yani coğrafyayı esas alan yazar, coğrafyayı temele oturtarak oluşturduğu tasnif sistemini, yüzyıla çevirir ve Türk edebiyatını yüzyıl yüzyıl inceler. Başka bir ifadeyle, edebiyatın “İslam medeniyeti tesiri altında Türk edebiyatı” veya “Avrupa medeniyeti tesiri altında Türk edebiyatı” gibi kısımlara ayrılmasını yanlış bulur. Bu yönüyle örnek aldığı Fuad Köprülü’den ayrılır. Köprülü’nün Türk edebiyatını;

- ◆ İslamiyet’ten Evvel Türk Edebiyatı
- ◆ İslam Medeniyeti Tesiri Altında Türk Edebiyatı
- ◆ Avrupa Medeniyeti Tesiri Altında Türk Edebiyatı

şeklinde tasnif etmesini eleştiren Kocatürk, yaklaşık on beş yıl üzerinde çalıştığını belirttiği eserinde bu sınıflandırmayı yapmaz. Ancak dönemlere “Tanzimat” gibi isimler verilmesinin doğru olmadığını ve dolayısıyla Müslüman Türk edebiyatının Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kuruluşuna kadar uzatılması gerektiğini savunan yazarın eserinde bu başlıklar kullanılır. Fakat bütünüyle tamamlayamadığı ve ölümünden sonra oğlunun katkılarıyla yayımlanan edebiyat tarihi kitabında, fikirlerine ters bazı kısımların olmasını doğal karşıladığımızı belirtelim. Zira Cumhuriyet Devleti’nin kuruluşuyla başlayan döneme Modern Türk edebiyatı adını veren yazar, ölümünden evvel yayımlayabilseydi, sanıyoruz ki, eserini Tanzimat, Edebiyat-ı Cedide gibi isimlendirmeden bahsi geçen devirlere, Müslüman Türk edebiyatı içinde yer verirdi. Zaten bu kısımların, yazarın notlarından hareketle, oğlu tarafından hazırlandığını tekrar tanzih edelim. Bununla birlikte Cumhuriyet’in ilanından sonraki periyodu, yenileşme dönemi yahut modern dönem Türk edebiyatı diye adlandırması da bir ilktir. Ama yazarın bu tesmiyesinin doğruluğu tartışılır. Öyle ki Vasfi Mahir, Tanzimat edebiyatını modern Türk edebiyatı içinde almayarak bahsi geçen devir ile gelen yenileşme hareketlerini yok sayar. Ayrıca Utkan Kocatürk’ün oluşturduğu bölümler, bazı sanatkarların adlarını esas alan bir tasnif metoduna sahiptir. Vasfi Mahir’in şahsi görüşü ve üslubuna müdahale etmemek amacıyla tahlil ve tenkide yer verilmeyen bölümler, biyografiden öteye geçmez. Ancak diğer taraftan Utkan Kocatürk’ün davranışını da doğru bulduğumuzu belirtmeden geçemeyeceğiz. Çünkü tıp eğitimi alan oğul Kocatürk’ün babasının tamamlayamadan vefat ettiği edebiyat tarihi kitabına bazı müdahalelerde bulunmasının, durumu daha tehlikeli bir hâle sokacağı inancındayız.

Abdurrahim Karadeniz, yazarın incelediği eserleri ve sanatçıları herhangi bir kritere veya belirli bir yöneme uyarak sıralamadığını söyler: “*Türk Edebiyatı Tarihi’nde incelenen eserler ve sanatçılar herhangi bir kritere veya belirli bir yöneme uyularak sıralanmaz, ele alınan dönemin kendine has yapısı ve özelliklerine göre bir yöntem izlenir. Dolayısıyla Kocatürk, değişken bir anlayışla eserini hazırlamıştır.*” (Karadeniz 2008, 91). Biz, bu görüşe katılmıyoruz. Zira “*Eserlerin ve şahısların sıralanışına gelince, bu hususta da herhangi bir mücerret usule uymak değil, incelenen edebiyatın hususiyetlerine tâbi olmak gerektir. (...)*”

Böylece, edebiyatımızın durumuna göre, çeşitlerin gelişmesiyle şahsiyetlerin yetişmesi paralel yürütülmüş, tasnifte mahiyet ve umumiyet esas tutularak şekil ve konuya göre hususi sıralamalar ikinci plâna alınmıştır.” (Kocatürk 1964, XII) diyen yazarın bu, değişken bir anlayışla tasnif sistemini oluşturduğu ya da belirli bir yöntem kullanmadığı anlamına gelmemelidir. “Orta Asya”, “Orta Asya ile Anadolu Arasında” ve “Anadolu” olarak üç coğrafya tasnifini kullanan Vasfi Mahir, bununla birlikte “Müslümanlıktan önce”, “Müslümanlıktan sonra” ve “Modern” şeklinde üç devir tasnifinden de faydalanır. Bu, yazarın belirli yöntemi olmadığı ya da kararsız bir zihniyete sahip olduğu olarak düşünülmemelidir. Ayrıca yazar, değerlendirmede hem halk edebiyatına yer vermesi hem de coğrafyayı esas alması ve dönem adlandırmalarıyla farklı bir edebiyat tarihçiliği anlayışı ortaya koyar.

C. Tahlil ve Tenkit Sistemi

“Bugünkü edebiyat her şeyden evvel modern bir kıyafet ve modern bir ruh ister. Bunu ister istemez Garpten alacağız. Fakat unutmamalıyız ki biz bir yandan Fuzulinin, Nedimin, bir yandan da Köroğlunun, Karacaoğlanın, Aşık Keremin çocuklarıyız. Dedelerimizin duygularını tetkik etmek bize kendi benliğimizi öğretecektir ve edebiyatımız bu benliği yaşatabildiği nisbette değer alabilecektir.”

Vasfi Mahir (Kocatürk 1936, 200)

Edebiyat tarihçisinin her şeyden önce metni anlaması ve tahlil etmesi gerekir. Ancak eserleri kendi zevk ve düşünceleri doğrultusunda tahlil etmemelidir; başka bir deyişle, kendi zevk ve hayalinin oyuncağı olmamak için gayret göstermelidir. Edebiyat tarihine şahsi görüşler ve inançlar karıştırılmamalıdır yani edebî eser, bütün inançlara yansız bir biçimde bakılarak değerlendirilmelidir. Fakat unutulmamalıdır ki edebî metinle bütünleşen edebiyat tarihçisinin de metin karşısında tamamen objektif kalması, tarafsızlığını koruması olanaksızdır. Edebiyat tarihçisi, bir edebî eseri incelerken onun taşıdığı sanat tazeliği karşısında tarafsız ve heyecansız kalamaz. Nasıl eser, sanatkârından izler taşıyorsa eseri inceleyen edebiyat tarihçisi de eserden, şahsiyetten ya da ekolden etkilenebilir. Dolayısıyla edebiyat tarihçisinin tarafsızlığını koruması zordur. Doğru olan, bu taraflılık durumunu yani öznel bakışı en aza indirmektir (Lanson 1937, 10-11). Vasfi Mahir Kocatürk de ele aldığı kişiler hakkında yaptığı tahlillerle değer kazanır. Şahsiyetlerin hayatlarına gerekli gördüğü ölçüde yer veren Vasfi Mahir, sanatçıların eserlerini çözümleyerek hem görüşlerini hem de şahsiyetlerini tespitte çalışır. Manzum ve mensur birçok eseri değerlendiren yazar, eserden yola çıkarak sanatkârın hayat görüşünü de inceler. Aynı zamanda dönemlere damgasını vuran şahsiyetler ve eserler üzerinde dururken biyografiden ziyade tahlile önem verir. Bunu

yaparken anlatılan devre de değinir ancak hem devir hem de sanatkârların yaşamı üzerinde fazla durmayarak metni estetik ölçütlere göre tetkik eder. Fakat her ne kadar nesnel bir tavır takınmaya çalışsa da öznelliğinden yüzde yüz kurtulamaz. Zaten bir edebiyat tarihçisi olarak şahsının ve devrinin sübjektifliğinden tamamen kurtulamayacağını belirten yazar, bu sübjektifliği en aza indirmeye çalıştığını da dile getirir: “(...) *Bu işi yaparken, şahsımızın ve devrimizin sübjektifliğinden yüzde yüz kurtulamıyacağımızı tabii görerek, âzami genişlik ve objektiflik göstermeğe çalıştım. Bununla beraber, devrinin ruhu içinde incelenip durumları ona göre tespit olunan şahsiyetler ve eserler hakkında ayrıca modern ruhla hükümler vermekten çekinmedim.*” (Kocatürk 1964, XI).

Edebî eserlerin oluşturuldukları dönem içinde ele alınması gerektiğine inanan zihniyetin aksine Kocatürk, eserlere hem kendi dönemi içinde hem de incelendikleri zamanın şartları doğrultusunda hüküm verir. Bunu, gerek zamanının okuyucusuna hitap etmek gerekse devrinin görüş ve düşünüş hudutları içinde edebî değerlerin saptanması bakımından gerekli görür. Yani eserlerin tahlilinde veya tenkidinde müracaat edilen yöntemler ona hastır. Türk edebiyatının hem iyi tasnif edilmesinin hem de toplu bir hâlde göz önünde tutulmasının gerekliliğini kabul eden yazar, edebiyat tarihçisinin yapacağı en büyük işin önemli kısımlara fazlaca yer verip önemsiz kısımları geçmek olduğunu belirtir:

“Bizim yapacağımız en büyük iş Türk edebiyatını bugünkü gayeye göre tasnif ederek önemli kısımlara fazla yer vermek, önemsiz kısımları geçmek olacaktır. Meselâ: Eski Türk edebiyatına ait genişçe malûmat vererek ulusal destanların konularını anlatmalı, eski metinleri ve yeni tercümeleriyle birlikte örnekler göstermeliyiz. Bu destanların İslâm rengine girişini ve ilk İslamî eserlerin doğuşunu kısaca anlatıp bir iki örnek verdikten sonra Dede Korkut hikayeleri üzerinde pek çok durmalıyız ve bu kitaptan fazlaca metin almalıyız. Tasavvuf cereyanını kısaca anlatıp Ahmet Yesevi’yi bir iki satırla geçebiliriz. (...)” (Kocatürk 1936, 338)

Kocatürk’ün, edebiyat tarihini ilgilendiren sanatkârları ya da eserleri önemli ve önemsiz diye ayırması, “Bahsi geçen önemlinin veya önemsizin sınırları nelerdir?” sorusunu akıllara getirir. Vasfî Mahir, bu ayrımı, döneme göre yapar; başka bir ifadeyle, devre hâkim sanatçı ve onların çokça bilinen eserleri üzerinde durur. Bunun yanında eserin değerini belirten tenkitçi bir tahlile önem veren yazar, Türk edebiyatının esaslı tenkit süzgecinden geçirilmediği görüşündedir. Öyle ki bu iş yapılırsa sarsılmayacak denilen birçok şöhret ismin meydanda kalmayacağını ve özellikle sanat değeri üzerine kurulmamış olduğunun farkına varılacağını söyler ve duruma şu örneği verir: “*Bugünkü edebiyatımızda da bir takım tanınmış isimler daha az tanılan birçok şahsiyetlerden degerce çok daha aşağıdır. Çünkü: Evet, çünkü birçok sebepler var. Yeni edebiyatın en kuvvetli şairleri kimlerdir? Faruk Nafiz, Orhan Seyfi, Yusuf Ziya, değil mi?.. Gerçekten en çok tanılanlar bunlardır. Çünkü bunlar bir edebiyat şirketi kurmuşlardır.*” (Kocatürk 1936, 247). Görüldüğü üzere kuvvetli ya da atılgan bir şahsiyete sahip olunması, siyasal mücadele gösterilmesi veya bütün edebî neşriyatı elinin altında bulundurarak iyi reklam yapılması bazı sanatkârlara, edebî değeri olmamasına karşın, dönemi içinde şöhret kazandırabilir. Kocatürk, edebiyat tarihçisinin bütün bunları inceleyerek

eleştirebilmesi gerektiğine inanır. Zira edebiyat tarihi araştırmacısı, yeri geldiğinde, devrinde daha az tanınmış ancak yazarın tabiriyle “kendisini satmasını bilmeyen” (Kocatürk 1936, 247) büyük kıymetleri bulup tanıtmalıdır. Bu haksız durumu ancak olgun tenkitçilerin düzeltebileceğini savunur ve Fuad Köprülü tarafından getirilen tasnif sisteminin uygulanmakla birlikte devirlerin hakiki tahlilinin yapılmadığını da belirtir: “*Şu tasnif edebiyatımıza ilk defa Fuat Köprülü tarafından getirilip çoktanberi tatbik edilmekte ise de, devirlerin hakikî tahlili henüz yapılmamıştır.*” (Kocatürk 1936, 5). Yusuf Ziya Ortaç, Faruk Nafiz Çamlıbel ve Orhan Seyfi Orhon’un edebî neşriyatı (*Akbaba*) ellerinde bulundurdukları için devirlerinde çokça tanındıklarını söyleyen yazar, aynı nesil içinde bahsi geçen şahsiyetlerden daha az bilinmekle birlikte daha büyük kıymetlerin olduğunu hatırlatarak savunduğu düşüncesine; Halit Fahri Ozansoy, Enis Behiç Koryürek ve Salih Zeki örneklerini verir. Öyle ki Kocatürk, Faruk Nafiz’in “yapmacık dolu, kuru ve hendesi” mısraları yanında Halit Fahri’nin “daha geniş, daha modern, daha özlü” şiirler yazdığını; Yusuf Ziya’nın “takur tukur” nazımlarının karşısında Enis Behiç’in “ne aslan bir şair” olarak görüldüğünü ya da Salih Zeki’nin şiirlerinin Orhan Seyfi’nin “sudan yazılarına” nispeten birer şaheser olduğunu tebarüz ettirir. Son olarak yazarın hem “zeki ve kültürü yüksek” bir okuyucu kitlesinin hem de “olgun tenkitçilerin” bahsedilen durumları bularak incelemesi ve eleştirmesi gerektiğini savunduğunu söyleyebiliriz.⁶

III. SONUÇ

Türk edebiyatını, coğrafyadan ve yüzyıllardan hareketle tasnif eden Vasfi Mahir Kocatürk, ele aldığı sanatkarları da kendi içinde alt başlıklara ayırarak değerlendirir; başka bir deyişle yazar, sanatçıları bir metot dâhilinde verir. Çalışmamız boyunca yazarın edebiyat tarihiyle ilgili fikirlerini anlatmaya çalıştık. Yazarın edebiyat tarihçiliğini oluşturan görüşlerini aşağıdaki başlıklar altında özetleyebiliriz:

- Gerçek anlamda bir Türk edebiyatı tarihi; bütün çağlarda, bütün coğrafyalarda, bütün lehçelere ait verimlerin değerlendirilmesiyle meydana getirilebilir. Dolayısıyla Orta Asya’daki ilk Türk edebiyatı mahsullerini dahi içine alarak günümüze kadar uzanan kapsamlı bir edebiyat tarihi oluşturulmalıdır.

- Edebiyata bütün olarak bakılmalı ve edebiyat tarihi; sistematik, aynı zamanda kronolojik bir şekilde incelenerek meydana getirilmelidir.

- Edebiyat tarihi; tasvirsiz, tahlilsiz ve tenkitsiz olamaz. Edebiyat, tenkit süzgecinden geçirilerek tahlil edilmelidir. Başka bir ifadeyle, edebiyatın alanına giren her konu, mühim bir dikkatle incelenmelidir.

- Türk edebiyatı, yalnızca Osmanlı edebiyatından ibaret değildir. Osmanlı edebiyatının yanında halk ve Batı edebiyatından da beslenir. Dolayısıyla bu alanlar ihmal edilmemelidir.

⁶ Tırnak içinde verilen ifadeler, yazarın kendi anlatımıdır. Daha geniş bilgi için bakınız: Vasfi Mahir, “Değer ve Tanılma”, *Varlık*, 1 Mart 1936, s. 247.

- Türk edebiyatını, “İslam medeniyeti tesiri altında” veya “Avrupa medeniyeti tesiri altında” gibi kısımlara ayırmak yanlıştır. Çünkü geniş Türk edebiyatı değil, Osmanlı edebiyatının küçük bir kolu bu tesirler altında kalır.
- Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kuruluşuna kadarki dönem, Müslüman Türk edebiyatı başlığı altında değerlendirilmelidir.

“*Vasfi Mahir’in; Türk edebiyatı tarihine ve edebiyat eserine bakışında şu iki unsurun büyük önem taşıdığını söylemek yanlış olmayacaktır: Cumhuriyet’in getirdiği yeni hayat / insan anlayışı, Tanzimat sonrasında temelleri atılan ve 1930’larda revaç bulan Türk Tarih Tezi ile zirve noktasına ulaşan Türkçü / milliyetçi bakış açısı.*” (Engin 2011, 95). Cemiyete ait olan edebiyatın milli ruhu ve hayatı yansıttığını kabul eden Kocatürk, örnek aldığı Fuad Köprülü’nün nesnel-tarihçi görüşünün yanında tenkitçi ve tahlilci bir metodu da benimser. Ancak sübjektif davranma endişesiyle tarihî, siyasi ve içtimai şartlar üzerinde durarak eserlerin tahliline pek girişmeyen Köprülü’den farklı olarak eserleri mühim bir dikkatle inceleyen Vasfi Mahir’in Türk edebiyatını dar bir dönemle sınırlandırmayıp bir bütün olarak görmesi onu, kendine has yöntemiyle öne çıkarır. Öyle ki tarih, coğrafya ya da biyografi tahlillerini ön plana çıkaran edebiyat tarihi anlayışının aksine edebiyatı “tasnif”, “tahlil” ve “tenkit” olmak üzere üç önemli merhaleden geçiren, bununla birlikte İslam veya Avrupa medeniyeti tesiri altında Türk edebiyatı şeklinde bölümlenemeyerek coğrafyayı temele alması yazarı, Türk edebiyatı tarihi çalışmaları içerisinde önemli bir yere oturtur.

KAYNAKÇA

- AKTAŞ Şerif, “Türk Dünyası Edebiyat Tarihi Metodolojisi Üzerine”, **Bilig**, S. 5 (Bahar 1997).
- AKÜN Ömer Faruk, “Bir Türk Edebiyatı Tarihi Yazmak Mümkün müdür?”, **Dergâh Mecmuası**, C. 1, S. 1 (1990).
- CEYHAN Âdem, “Türk Tarih ve Edebiyatı Araştırmalarında Usûl Üzerine”, **Yeni Türkiye-Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı I**, S. 43 (Ocak-Şubat 2002).
- ÇALIŞKAN Âdem, “Edebiyat Teorisi Üzerine 1: İlk Belirlemeler”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 3, S. 12 (Yaz 2010).
- ÇALIŞKAN Âdem, “Edebiyat Teorisi Üzerine 2: Yöntemleri, Kaynakları ve Tarihçesi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 4, S. 16 (Kış 2011).
- ÇANKAYA Mücellidoğlu Ali, **Son Asır Türk Târihinin Önemli Olayları ile Birlikte Yeni Mülkiye Târihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı) V. Cild**, Mars Matbaası, Ankara 1968-1969.
- ÇETİN Nurullah, “Türkçede İlk Edebiyat Tarihi”, **Türkoloji Dergisi**, C. 9, S. 1 (1991).
- DEMİRCİ Neslihan, “Birikimin Yansıdığı Ayna: Literatür Dergisi’nin Edebiyat Tarihi”, **Hece**, S. 135 (2008).

- ENGİN Ertan, “Vasfi Mahir’e Göre Türk Edebiyatında Dönemler ve Şahıslar”, **Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR)**, S. 30 (Güz 2011).
- KAPLAN Mehmet, “Bir Türk Edebiyatı Tarihi Yazabilmek İçin”, **Hisar**, C. 15, S. 143 (Kasım 1975).
- KAPLAN Mehmet, “Edebiyat Eseri Karşısında Edebiyat Tarihçisinin Sorumluluğu”, **Hece**, S. 135 (2008).
- KARADENİZ Abdurrahim, “Vasfi Mahir Kocatürk’ün (Büyük) Türk Edebiyatı Tarihi”, **Hece**, S. 135 (2008).
- KARATAŞ Turan, **Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.
- KÖPRÜLÜ Fuad, “Giriş”, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Akçağ Yayınları, Ankara 2001.
- KÖPRÜLÜ Fuad, “Edebiyat Tarihinde Usûl”, **Edebiyat Araştırmaları**, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.
- (KOCATÜRK) Vasfi Mahir, “Türk Edebiyatı Nasıl Tasnif Edilmelidir?”, **Varlık**, S. 2 (1 Ağustos 1933).
- (KOCATÜRK) Vasfi Mahir, “Değer ve Tanılma”, **Varlık** (1 Mart 1936).
- (KOCATÜRK) Vasfi Mahir, “Türk Edebiyatını Nasıl Okutacağız?”, **Varlık** (1 Haziran 1936).
- (KOCATÜRK) Vasfi Mahir, “Edebiyatta Ebediyet”, **Varlık**, C. 4, S. 74 (1 Ağustos 1936).
- LANSON Gustave, **Edebiyat Tarihi**, Çev.: Yusuf Şerif Kılıçel, Remzi Kitabevi, İstanbul 1937.
- LEVEND Ağâh Sırrı, “Türk Edebiyatı Tarihi Nasıl Meydana Gelebilir?”, **Türk Dili**, C. 1, S. 1 (1952).
- LEVEND Ağâh Sırrı, “Türk Edebiyatı Tarihi Nasıl Hazırlanabilir I”, **Türk Dili**, C. 24, S. 237 (Haziran 1971).
- LEVEND Ağâh Sırrı, “Türk Edebiyatı Tarihi Nasıl Hazırlanabilir II”, **Türk Dili**, C. 24, S. 238 (Temmuz 1971).
- MERİÇ Cemil, “Edebiyat İlimlerine Dair”, **Hece**, S. 135 (2008).
- METİN Ali K., “Türk Edebiyatı Tarihine Hariçten Bir Derkenar”, **Hece**, S. 135 (2008).
- OKAY Orhan, “Edebiyat Tarihi”, **İslam Ansiklopedisi**, C. 10 (1994).
- OKAY Orhan, “Edebiyat Tarihçiliğinde Usûl”, **Edebiyat ve Edebî Eser**, Dergâh Yayınları, Ankara 2011.
- OKUMUŞ Salih ve ŞAHİN İdris, “Tanzimat’tan Günümüze Edebiyat Tarihi Yazarlığı ve Edebiyat Tarihleri Üzerine Bir İnceleme”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 3, S. 14 (Sonbahar 2010).

- ONARAN Mustafa Şerif, “Eksiksiz Bir Edebiyat Tarihi Yazılabilir mi?”, **Hece**, S. 135 (2008).
- ÖZKIRIMLI Atilla, “Türk Edebiyatı Tarihine Giriş”, **Çağdaş Türk Dili**, C. 6, S. 74 (1994).
- ÖZYER Nuran, “Edebiyat Tarihi Yazımı ve Edebiyat Eleştirisi”, **Batı Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, S. 2 (Güz 1979).
- PATTEE Fred Lewis, “Edebiyat Tarihi Nasıl Olmalı?”, **Hece**, S. 135 (2008), s. 93.
- SAĞLAM Nuri, “Medeniyet Tarihimizin En Girift Labirenti: Türk Edebiyatı Tarihi”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, S. 7 (2006).
- TARLAN Ali Nihat Tarlan, “Edebiyat Tarihi Hakkında”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C. 13 (1965).
- TİMURTAŞ Faruk Kadri, “Türk Edebiyatı Tarihi Ana Kitabı Nasıl Yazılabilir?”, **Türk Kültürü**, S. 7 (Mayıs 1963).
- TURAL Sadık Kemal, “Edebiyat Tarihi Kavramı ve Edebiyat Tarihçiliğimiz”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, S. 1 (1986).
- ÜNAL Hayriye, “Üç Terimle Edebiyat Tarihine Yaklaşım”, **Hece**, S. 135 (2008).
- ZİYÂ Muhsin, “Edebiyat, Tarihleri Hakkında”, **Kubbealtı Akademi Mecmuası**, S. 4 (Ekim 1976).
- POLAT Nazım Hikmet, “Türk Edebiyatı Tarihçiliği Çalışmalarının Neresindeyiz?”, **Beşinci Türk Kültürü Uluslararası Bilgi Şöleni**, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 17-21 Aralık 2002. (Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Çukurova Üniversitesi, <http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20%20EDEBIYATI/14.php>, Erişim Tarihi: 05.12.2011)

VASFİ MAHİR KOCATÜRK’ÜN İNCELENEN ESERLERİ

- (KOCATÜRK) Vasfi Mahir, **Şaheserler Antolojisi I**, Devlet Matbuası, İstanbul 1934.
- (KOCATÜRK) Vasfi Mahir, **Fransız Edebiyatı**, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1934.
- KOCATÜRK Vasfi Mahir, **Yeni Türk Edebiyatı**, Muallim Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul 1936.
- KOCATÜRK Vasfi Mahir, **Şaheserler Antolojisi II**, Devlet Basımevi, İstanbul 1939.
- KOCATÜRK Vasfi Mahir, **I., II., III. Lise Sınıfları İçin İzahlı Türkçe Metinler**, Muallim Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul 1945.
- KOCATÜRK Vasfi Mahir, **Divan Şiiri Antolojisi Tercümeleleriyle Başlangıcından Bugüne Türk Şiiri: 1**, Varlık Yayınları, İstanbul 1947.
- KOCATÜRK Vasfi Mahir, **Lise Son Sınıflar İçin Metinlerle Türk Edebiyatı IV**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1953.

- KOCATÜRK Vasfi Mahir, **Osmanlı Padişahları**, Buluş Kitabevi, Ankara 1954.
- KOCATÜRK Vasfi Mahir, **Batı Edebiyatı Şaheserleri**, İnkılap ve Aka Yayınları, İstanbul 1955.
- KOCATÜRK Vasfi Mahir, **Ömer Hayyam'ın Rübaileri**, Buluş Yayınevi, Ankara 1955.
- KOCATÜRK Vasfi Mahir, **Hikâye Defteri: Dede Korkut'tan Bugüne Kadar Türk Edebiyatından Seçilmiş En Güzel Hikâyeler**, Buluş Yayınevi, Ankara 1956.
- KOCATÜRK Vasfi Mahir, **Namık Kemal'in Hayatı**, Kültür Matbaası, Ankara 1957.
- KOCATÜRK Vasfi Mahir, **Namık Kemal'in Şiirleri: Vasfi Mahir Kocatürk'ün Tertibi ve Önsözüyle**, Buluş Yayınevi, Ankara 1957.
- KOCATÜRK Vasfi Mahir, **Ziya Paşa'nın Şiirleri**, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1959.
- KOCATÜRK Vasfi Mahir, **Saz Şiiri Antolojisi**, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1963.
- KOCATÜRK Vasfi Mahir, **Türk Nesri Antolojisi**, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1963.
- KOCATÜRK Vasfi Mahir, **Türk Edebiyatı Tarihi Başlangıçtan Bugüne Kadar Türk Edebiyatının Tarihi, Tahlili ve Tenkidi**, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1964.
- KOCATÜRK Vasfi Mahir, **Öğretmenliğin Ruhu: Konuşmalar**, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1965.
- KOCATÜRK Vasfi Mahir, **Eski Yunan ve Lâtin Şiirleri Antolojisi**, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1965.
- KOCATÜRK Vasfi Mahir, **En Güzel Türk Manileri**, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1967.
- KOCATÜRK Vasfi Mahir, **Türk Edebiyatı Antolojisi Başlangıçtan Bugüne Kadar**, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1967.
- KOCATÜRK Vasfi Mahir, **Şiir Defteri: Yunus Emre'den Bugüne Kadar Türk Edebiyatının Her Çeşitten En Güzel Şiirleri**, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1967.
- KOCATÜRK Vasfi Mahir, **Divan Şiiri: Bugünkü Dile Çevrilmişleriyle (Meşhur Beyitler)**, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1967.
- KOCATÜRK Vasfi Mahir, **Tekke Şiiri Antolojisi: Türk Edebiyatında Dinî ve Tasavvufî Şiirler**, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1968.